

Mihai CORNACI

O DEDICAȚIE A LUI GIACOMO PUCCINI

(Luca 1858 – Bruxelles 1924)

Compozitorul italian **Giacomo Antonio Domenico Michele Secondo Maria Puccini**, s-a născut la Luca¹ pe 22 decembrie 1858 și a fost ultimul dintr-un șir de cinci generații de muzicieni respectați, crescut în umbra lui G. Verdi, forța dominantă a muzicii italiene din ultima jumătate a secolului al XIX-lea. Având în vedere originea și faptul că încă din 1712 toți bărbații familiei au fost muzicieni și organişti la Luca, se poate aprecia că, încă de când s-a născut, Puccini era predestinat să fie compozitor.

Cu toate că tânărul Giacomo nu a fost nici pe departe un copil minune², a semnalat suficient talent, încât a reușit admiterea la Conservatorul din Milano (1880) cu un strălucitor succes. Remarcat în acest sens, a beneficiat de o bursă excepțională din partea reginei Elena a Italiei, studiind până în 1883 când și-a obținut diploma cu "Capriciu simfonic"³, având ca profesori pe Ponchiello și Bazzini. Hotărârea lui de a se consacra teatrului a fost luată în 1876, când la Pisa a fost puternic marcat de o reprezentație cu *Aida* de G. Verdi.

Giacomo Puccini
FIG. 1. Copie după C.P.I. de
epoca

Primul succes⁴ al lui Puccini, "Le Villi" după Heine și Th. Gautier, jucată la Milano în 1884, a atras atenția lui Giulio Ricordi, directorul renumitei edituri, înființată în 1808, care a rămas alături de compozitor, subvenționându-l de-a lungul anilor, luptând de fiecare dată cu delăsarea artistului sustras de la muzică de pasiunea pentru vânarea păsărilor și de viața sentimentală dificilă ce o ducea. A urmat eșecul cu "Edgar" (1889), la care lucrase patru ani și succesul cu "Manon Lescaut", reprezentat la Torino în 1893, la capătul a numeroase răfuieli cu mai mulți libretişti. A fost încununat de succes și s-au îmbogațit atât el cât și Ricordi, după ce a scris "Boema", operă a cărei premieră a avut loc la Torino în 1896, sub bagheta lui Toscanini.

Seria succeselor a continuat cu "Tosca", opera care, prezentată în premieră la Roma în 1900, s-a jucat imediat pe scenele din întreaga lume, triumfând în fața unui public tradițional și exigent, în pofida limbajului ei îndrăzneț. În timpul unei călătorii la Londra, Puccini a descoperit drama lui John Luther Long⁵, a cărui conținut l-a inspirat pentru opera "Madame Butterfly", a cărei finalizare a fost întârziată de gravul accident de automobil din 1903. După eșecul inițial de la Scala din Milano, din 1904, a triumfat la Brescia trei luni mai târziu, într-o versiune remaniată. În special "pentru Madame Butterfly a studiat muzica japoneză, și-a procurat discuri din Japonia și s-a străduit din răputeri să-l facă pe F.P. Pinkerton (distribuit în rol) să cânte ca un american"⁶.

În general a zăbovit îndelung asupra operelor sale, insistând să găsească material potrivit pentru a-l inspira, căuta documentarea cu privire la mediul geografic și istoric al operei ce o compunea.

¹ Oraș în partea de vest-nordvest a Italiei (Toscana) cu o istorie de luat în seamă, din 1860 intrând în componența Italiei. (*Dicționar enciclopedic*, vol. IV (L-N), București, Editura Enciclopedică, p. 164).

² Harold C. Schonberg, *Viețile marilor compozitori*. București, Editura Lider, 2003, p. 400.

³ «Din care va reutiliza fragmente nealterate, 13 ani mai târziu în "Boema"». (*Dicționar de mari muzicieni*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p. 378).

⁴ După alte opinii "Neapreciată de juriul concursului organizat de tânără casă Sanzogno". (*Dicționar de mari muzicieni*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p. 378).

⁵ Scriitor american (1861-1927). Povestirea sa "Madame Butterfly" a fost adaptată pentru scenă de David Belasco și folosită de Puccini pentru libretul operei cu același nume. (*Dicționar enciclopedic*, vol. IV (L-N), București, Editura Enciclopedică, p. 150).

⁶ Harold C. Schonberg, *Viețile marilor compozitori*. București, Editura Lider, 2003, p. 404.

Contemporan curentului verist, ai cărui reprezentanți își propuneau să înfățișeze “viața așa cum e ea”, a reușit să se demarce, deși elemente ale verismului apar în unele din operele sale (“Tosca”). Neînțelegerile dintre partizanii și detractorii compozitorului, crezând că vor putea demonstra apartenența întregii sale creații de curentul verist, au dus la creșterea celebrității lui Puccini. Scăpând de ascendentul verismului, gusturile lui s-au îndreptat către romantism (inspiratori Heine, Gautier și Musset) iar, potrivit educației, a fost incitat să confere orchestrei un rol esențial, creând un climat armonicos nou, aproape de neconceput în Italia timpului respectiv.

Gloria lui Puccini, suspectată de o anumită “elită” a muzicologiei, a fost clamată admirativ de compozitori ca Gustav Mahler (1860-1911) sau Maurice Ravel (1875-1937), iar specialiștii ai muzicii moderne ca Mosco Carner și Rene Leibowitz l-au plasat printre marii inovatori ai secolului al XX-lea.

Caracterizat ca “Un strașnic vânător de păsări sălbatice, librete de operă și femei frumoase”, Puccini (fig. 1) îi scria unui prieten: “Dumnezeu cel Atotputernic m-a atins cu degetul cel mic și mi-a spus: «Să scrii numai pentru teatru – bagă de seamă – numai pentru teatru». Iar eu i-am ascultat porunca”⁷.

Cu supunere a dat curs creației sale, care cuprinde operele: “Manon Lescaut” (Torino - 1893); “Boema” (Torino - 1896); “Tosca” (Roma - 1900); “Madame Butterfly” (Milano - 1904; Brescia - 1904); “La Fanciulla del West” (Metropolitan Opera - 1910); “La Rondine” (Monte Carlo - 1917); “Triptic” (New York - 1918; Mantaua, Sora Angelica, Gian Schicchi); “Turandot”⁸ (Scala din Milano - 1926) terminată de prietenul Franco Alfano (1875-1954).

Sintetizând, rămân de apreciat originalitatea și modernismul lucrărilor sale, îmbogățite cu inovații teatrale și ale limbajului orchestral și armonicos. Deși foarte puțin inițiat cu opera marilor muzicieni și ca urmare nici fan al acestui gen muzical, cu șase ani în urmă nu am ezitat să achiziționez un exemplar al operei “Madame Butterfly” din noua ediție italiană 1904 (editor G. Ricordi & co.). Pe întreaga suprafață a paginii de gardă se află următoarea dedicație (fig. 2): “A Sua Maestà, La Regina Elena, reverente omaggio di Giacomo Puccini, Milano 5.2.[19]04”.

Se poate deduce că Puccini a oferit un exemplar al operei sale Reginei Elena (fig. 3) a Italiei, care cu siguranță a fost prezentă în spectacolul când opera a fost prezentată publicului din Milano. Este de presupus că Regina Elena a vizionat spectacolul operei și după rescrierea ei, putând a înțelege că înafară de faptul că era o persoană prezentă la marile momente culturale, era interesată și de succesele celui care a urmat studiile cu o bursă specială din partea ei. Nu cunoaștem în timp traseul acestui exemplar cu dedicație dar știm sigur că a trecut pe la:

Marele Magazin de Muzică
JEAN FEDER
Furnizorul Curtii Regale
București. Cal. Victoriei 44 (fig. 4)

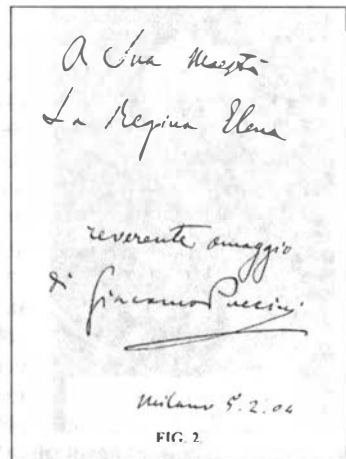

FIG. 2.

FIG. 3. Regina Elena a Italiei

FIG. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 396.

⁸ La premiera (mondială) de La Scala din 25 aprilie 1926, în timpul actului III, dirijorul Toscanini s-a întors către public și a spus: “Aici maestrul a pus pana jos” și nu a mai dirijat. La al doilea spectacol a dirijat și sfârșitul scris de Alfano. (Harold C. Schonberg, *op.cit.*, București, Editura Lider, 2003, p. 403)

FIG. 5. Victor Emmanuel al III-lea

De aici, probabil aflat în regim de anticariat (?) a fost achiziționat de o persoană iubitoare a operei lui Puccini sau a Casei Regale de Savoia. Elena de Muntenegru⁹, personalitate marcantă a epocii sale (Regină a Italiei și Albaniei, Împărăteasă a Etiopiei), fiică a lui Nicolae I de Muntenegru, s-a născut la 8 ianuarie 1873 la Cetinje, Muntenegru și a decedat la 28 noiembrie 1952 (79 ani) la Montpellier, Franța. Soție a lui Victor Emmanuel al III-lea (fig. 5), 11 noiembrie 1869-28 decembrie 1947 (Rege al Italiei 29.07.1900-09.05.1946; Rege al Albaniei 1939-1943; Împărat al Etiopiei 1936-1941).

Încercând a afla mai multe informații despre Regina Elena a Italiei, am constatat un punct comun la intersecția biografiei ei cu cea a celui mai de seamă compozitor român a cărui operă este o sinteză genială între melosul popular și tradițiile muzicale europene, George Enescu. Punctul comun în biografia celor două personalități, a fost profesoara de limba franceză **Lydia Cèdre**. După admiterea lui George Enescu la Conservatorul din Viena (5 octombrie 1888), Maria Enescu, mama lui George, s-a îmbolnăvit, fiind nevoită să se întoarcă în țară.

FIG. 6. George Enescu

Îngrijorată să își lase copilul singur în oraș străin, și-a adus aminte de profesoara de franceză care, două veri la rând, la Crălia, predase franceza micului George. La cererea părinților elevului Enescu, Lydia Cèdre părăsește Bucureștiul (unde era guvernantă la familia Vernescu) și vine la Viena pentru a se ocupa de supravegherea și educația lui George, continuând lecțiile de franceză și angajând, cu aprobarea lui Costache Enescu, un profesor de germană și unul de gimnastică¹⁰.

Pe timpul întregii perioade de ședere la Viena, George a dus o viață foarte bine organizată, obișnuit de mic cu o disciplină aproape severă, reușind să urmeze cursurile la Conservator, lecțiile particulare de franceză și germană, studiu și ore de gimnastică, iar plimbările de două ore pe zi includeau vizitarea muzeelor sau monumentelor din Viena. De toate acestea s-a ocupat Lydia Cèdre, dându-i de mic o educație îngrijită și noțiuni de cultură generală.

În toamna anului 1890, când George intră în cursul superior al Conservatorului, la clasa profesorului J. Hellmesberger jr. și în pensiunea acestuia, Lydia Cèdre părăsește Viena. La 10 mai 1891, într-o scrisoare către Lydia Cèdre, George îi comunică: "... sunt foarte bine îngrijit și mănânc bine... D-na Hellmesberger mă iubește mult și mă îngrijește cât este de bine cu putință"¹¹. În toată această perioadă de timp, corespondența dintre fosta profesoară de franceză și George (fig. 6 și fig. 7) se desfășoară regulat, iar mai târziu (1895), când va pleca la Paris, ea îl va recomanda unei rude de-a ei (d-na Rolland) unde va locui până la sfârșitul studiilor.

În capitala Franței a găsit un mediu artistic și intelectual care avea să-i stimuleze facultățile muzicale native. Prințesa Elena

Bibescu (fig. 8) l-a introdus în cercurile muzicale pariziene prezentându-l lui Camille Saint-Saëns și lui Edouard Colonne, cel care a dirijat în 1898 prima audiție a "Poemei Române".

Apreciată ca "vice-mamă" a lui George Enescu, alături de regina Carmen-Sylva, marea pianistă Elena Bibescu¹² a ținut la Paris, timp de un sfert de secol, un salon în care invitații obișnuiți erau: Franz Liszt (1811-1886).

FIG. 8. Prințesa Elena Bibescu

FIG. 7. Medalia de la absolvirea Conservatorului din Viena - 1893

⁹ http://ro.wikipedia.org/wiki/Elena_de_Muntenegru

¹⁰ Romeo Drăghici, *George Enescu*, Buzău, I.P., 1973, p. 30.

¹¹ *Ibidem*, p. 61.

¹² (1855-1902), fiică boerului Manolache Kostaki Epureanu și soția principelui Alexandru Bibescu. (C.D. Zeletin, *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă* – monografie, ed. II-a. București, Editura Vitruviu, 2009).

Richard Wagner (1813-1883), Henri Vieuxtemps (1820-1881), Anton Rubinstein (1829-1894), Camille Saint-Saëns (1835-1921), Jules Massenet (1842-1912), Claude Achille Debussy (1862-1918), precum și personalități românești ca Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

Am făcut această scurtă incursiune pentru a arăta contextul în care în selecta lume muzicală pariziană pianista Elena Bibescu a avut marele merit în lansarea lui George Enescu în fața selectivului public parizian. “Pentru principesa Bibescu, această clipă este debutul componistic al lui George Enescu, la Paris, în 1898, cu «Poema Română»”¹³.

Reluând scurta prezentare după titlu, știm că din primăvara anului 1891, Lydia Cèdre, profesoara de franceză a lui George Enescu la Cracalia- Botoșani și apoi la Viena în 1889, se afla la Cannes cu cele două fete ale regelui Muntenegrului, care i-au fost încredințate spre instruire și educare. Una din ele, Elena, va deveni mai târziu regină a Italiei, soția lui Victor Emmanuel al III-lea.

În scrisoarea din 1 mai 1891, Lydia Cèdre îi comunica lui George:

“... Acum am ca eleve două mici principese ale Muntenegrului, atât de iuți și de neastâmpărate că nu știu ce să fac ca să le mai cumițesc, nu știu de frica nimănui. Sunt mai puțin ascultătoare decât D-ta și le povestesc adesea cât erai D-ta de cumițe ca să le mai cumițesc puțin”¹⁴.

Fig. 8a - Plachetă din bronz: 81 x 92 mm¹⁵

Natura împrejurărilor de altădată mi-a permis să reamintesc câteva momente importante despre cel care pentru memoria sa era comparat cu istoricul Nicolae Iorga iar despre muzică, chiar el însuși spunea: “Muzica este o satisfacere a spiritului, liniștea lui, dacă se poate. Ea nu vrea decât evocări de stări afective; iar, în cazurile mai abstracte, o anumită stare afectivă, în legătură strânsă cu sentimentul problemei ce se pune”¹⁶. Insistența mea în acest sens a avut în vedere și prezentarea pe scurt a celor două piese medalistice de o frumusețe și importanță deosebită pentru mai toți iubitorii de muzică și pentru cel ce s-a stins din viață în ziua de 4 mai 1955, departe de țara lui dragă, pe care dorise din suflet s-o mai revadă o dată.

FIG. 8a. Plachetă din bronz (81 x 92 mm)

A GIACOMO PUCCINI'S DEDICATION TO QUEEN HELEN OF ITALY (1904) (Summary)

The author analyses a dedication from Giacomo Puccini, italian composer (1858-1924), to Queen Helen of Italy, on the first page of “Madame Butterfly” Opera’s copy 1904 edition and that dedication’s cultural implications.

¹³ C.D. Zeletin, *Principesa Elena Bibescu, marea pianistă* – monografie, ed. II-a, București, Editura Vitruviu, 2009, p. 15.

¹⁴ Romeo Drăghici, *George Enescu*, Buzău, Î.P., 1973, p. 72 (Revista *Filatelia*: General de brigadă (r) Vasile Doros, *George Enescu, un geniu al muzicii universale, un pasionat filatelist*, p. 9-10).

¹⁵ Plachetă din bronz (81 x 92 mm) în: *Cronica Numismatică și Arheologică*, I – 1920-1921, p.27; Alexandru Ievreinov; Octavian Iliescu, *Medalii privitoare la istoria românilor*, București, 1999, p. 107 (poz. 696).

¹⁶ Alexandru Cosmovici, *George Enescu în lumea muzicii și în familie*, București, Editura Muzicală, 1990, p. 9.